

Study of Attractiveness of Membership in Online Social Network for Students

Iraj Sadeghi Nasab: Ph.D. Student, Department of Communication and Knowledge Sciences, Science and Research branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Najla Hahiri:* Faculty Member, Department of Communication and Knowledge Sciences, Science and Research branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Monir Nobahar: Faculty Member, Department of Internal Surgery, School of Nursing and Midwifery, Semnan University of Medical Sciences, Semnan, Iran.

Fahimeh Babalhavaeji: Faculty Member, Department of Communication and Knowledge Sciences, Science and Research branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Abstract: The purpose of this research was to investigate the online social network membership's attractions for students. The present study was done with qualitative approach and phenomenological approach at Ahwaz city in 2018. Hence, sampling method was Purposeful and data were collected using in-depth and semi-structured interviews with 12 students and 3 teachers those were active members of at least one virtual social network. The method of data analysis was seven-stage of Colaizzi analysis. From the data analysis, the main theme of attractions using cyberspace was extracted including three sub-themes: Motivation for interaction and communication, Motivation of obtaining information and Motivation for entertainment. The results of this study highlighted the different attractiveness of virtual networks for students. In addition, findings showed that students have used these networks for interaction and communication, information acquisition and entertainment. Accordingly, the results offers the country planners to identify the attractions of these networks and attempt to facilitate their proper use by providing students with the necessary backgrounds to increase their familiarity with these networks.

Keywords: students, attractions of using virtual network, Virtual Social Networks, Phenomenology.

*Corresponding author: Faculty Member, Department of Communication and Knowledge Sciences, Science and Research branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: nadjlahariri@gmail.com

مقدمه

اهمیت این پژوهش پرداختن به جامعه گسترده و رو به رشد دانش آموزان می باشد که با استفاده از روش پدیدارشناسی منجر به درک جذابیت های فضای مجازی برای آنان در استفاده از شبکه های اجتماعی شد. رسانه های ارتباط جمعی و به ویژه شبکه های اجتماعی مجازی، در عصر حاضر نقش عمده و مهمی را در عرصه تغییر و تحولات اجتماعی بر عهده دارند و این وسایل منشأ بسیاری از تحولات معاصر، راهنما و کنترل کننده جریانها و تحولات در جهان محسوب می شوند (نزو ۲۰۱۳).

بخش عمده کاربران شبکه های اجتماعی را نوجوانان و جوانان تشکیل می دهند. همین جمعیت سنی هستند که اغلب در دوران دانش آموزی و دانشجویی قرار دارند (سیلگمان ۲۰۰۷). حضور گسترده دانش آموزان و دانشجویان در شبکه های اجتماعی، فرصت بی نظیری را برای پیگیری آموزش در فضای مجازی فراهم کرده است. دانش آموزان از طریق شبکه های اجتماعی در تعامل با یکدیگر قرار دارند که بخشی از این تعامل و تبادل می تواند در امور درسی و آموزشی باشد (پرویز و شریفی ۱۳۹۰).

اینترنت منبع اطلاعات است هر لحظه بخشی از دانش بشر به فضای آنلاین منتقل می شود، دانش آموزان هم در سن سوادآموزی هستند و به همین دلیل اینترنت می تواند به دانش آموزان در علم آموزی، سوادآموزی، انجام تکالیف، ایجاد انگیزه و وارد شدن در شبکه های علمی جهانی کمک شایانی کند اما این همه ی داستان نیست، اینترنت همان طور که می تواند آزادی بخش (مک کینون ۲۰۱۲) بالابرنده کارایی (وایمر و دومنیک ۲۰۱۱) و کوچک کننده شکاف آگاهی (باران و دیویس ۲۰۱۱) باشد، توانایی بالا و تندی در آسیب رساندن دارد. اینترنت در کمک به دانش آموزان برای انجام تکالیف مدرسه شان بسیار موثر است (کرمی و الماسی ۱۳۹۴).

تحقیقات نشان داده است که بیش از ۴۴ درصد جوانان و نوجوانان اوقات فراغت خود را با ورود به فضای مجازی

استفاده از اینترنت، ۳۵ درصد با بازی های رایانه ای و گوش دادن به موسیقی و کمتر از ۱۷ درصدشان با استفاده از تلویزیون و برنامه های آن اوقات فراغتشان را سپری می کنند (منطقی ۱۳۹۲).

استفاده از شبکه های اجتماعی توسط جوانان جنبه های مثبت و منفی مختلفی دارد. این روزها شاهد اعتیاد اینترنتی جوانان و نوجوانان به ویژه دانش آموزان هستیم، جوانان در این محیط ها از آسیب پذیری بسیاری برخوردارند به ویژه افرادی که در دوره متوسطه اول و دوم در حال تحصیل هستند و حساسیت های دوران بلوغ را نیز طی می کنند. رئیس مرکز رسانه های دیجیتال وزارت ارشاد اعلام کرده است که دانش آموزان به طور متوسط روزانه ۵ تا ۹ ساعت از شبکه های اجتماعی استفاده می کنند. و امروز اصلی ترین مصرف کننده فضای مجازی، افراد زیر ۱۸ سال هستند، حدود ۱۴ میلیون مصرف کننده فضای مجازی در این سن داریم. بر اساس تحقیق مرکز تحقیقات رایانه ای وابسته به بنیاد ملی بازی های رایانه ای، متوسط حضور افراد در این فضا، ۷۹ دقیقه است. همچنین از مجموع کاربران اینترنت کشور ۵،۹ درصد ابتدایی، ۷،۹ متوسطه اول، ۴۲،۱ درصد متوسطه دوم و پیش دانشگاهی و ۴۱،۸ درصد دانشگاهی بوده اند (مرکز آمار ایران ۱۳۹۴). جمعیت روبه رشد دانش آموزان، افزایش استفاده دانش آموزان از اینترنت طبق آمار اعلام شده فوق، نیاز به انجام تحقیقی در زمینه استفاده دانش آموزان از شبکه های اجتماعی و بررسی جذابیت های عضویت در شبکه های اجتماعی را برای آنها ضروری به نظر می رسد. از طرفی تا کنون تحقیق کیفی به روش پدیدار شناسی در میان دانش آموزان دوره متوسطه دوم شهرستان اهواز در این زمینه انجام نشده است، انجام این پژوهش با توجه به خلاء تحقیقاتی موجود ضروری به نظر می رسد.

مواد و روش ها

این تحقیق با استفاده از روش تجربه و تحلیل (کلایزی ۱۹۷۸) به منظور بررسی جذابیت های عضویت در شبکه های اجتماعی آنلاین برای دانش آموزان صورت گرفته است. در خصوص موضوع مورد پژوهش چون در ایران تحقیقات کافی صورت نگرفته و نیاز به شفاف سازی بیشتری دارد و از طرفی تجربیات دانش آموزان که از شبکه های اجتماعی آنلاین استفاده میکنند بهترین منبع اطلاعات برای بررسی، پدیده مورد نظر است.

در این پژوهش، جامعه پژوهش دانش آموزان پایه دهم، یازدهم و دوازدهم دبیرستان دوره دوم متوسطه هستند که عضو یکی از سایت های شبکه های اجتماعی بوده و یا از یکی از سرویس های پیام رسان آنلاین استفاده می کنند و در این شبکه ها فعالیت دارند. دانش آموزانی که علاوه بر عضو بودن در این شبکه ها، فعالیت روزانه هم داشته باشند و توانایی برقراری ارتباط هم داشته باشند. فقط عضویت در این شبکه ها ملاک ورود آن ها به این پژوهش نبوده است.

در مطالعات پدیدارشناسانه، تعمیم پذیری نتایج، هدف پژوهش نیست؛ لذا روش های نمونه گیری این پژوهش ها با پژوهش های کمی متفاوت است. تحقیق کیفی در تدوین و تهیه روش های بررسی پدیده ها و روش های نمونه گیری به منظور کسب بینش بیشتر و عمیقتر آزادی لازم را در اختیار پژوهشگر قرار می دهد (پاتن ۲۰۰۱).

انواع مختلفی از روش های نمونه گیری هدفمند وجود دارد که در این تحقیق با توجه به اهداف پژوهش از روش "نمونه گیری زنجیره ای یا گلوله برفی" و "نمونه گیری مبتنی بر هدف" و در دسترس استفاده شد. در مطالعات کیفی اصولاً از روش های نمونه گیری هدفمند استفاده می شود (حریری ۱۳۸۵).

این روش شامل شناسایی برخی افراد مهم یک جمعیت و مصاحبه با آن ها است، سپس محقق به پیشنهاد این

افراد برای مصاحبه به سراغ افراد دیگر می رود. این نمونه گیری می تواند به دو صورت خطی و غیر خطی (نمایی) اجرا گردد. در این روش هسته کوچک اصلی، با افزایش مرحله ای، رشد می کند و مانند گلوله برفی که با غلتاندن بر زمین بزرگ می شود، نمونه تحقیق نیز افزایش می یابد. در این روش تا تکمیل اطلاعات مصاحبه ادامه دارد و هر شرکت کننده به عنوان یک حلقه از زنجیر است و مکمل فرد قبلی است از این روش هنگامی استفاده می شود که اعضای گروه هدف به نوعی با یکدیگر در ارتباط بوده و دارای ویژگی های مشترک باشند. مزیت این روش در این است که محقق می تواند به بررسی کل شبکه بپردازد اما از طرف دیگر او تنها محدود به کسانی خواهد بود که در این شبکه مرتبط به هم قرار دارند (ادیب حاج باقری و همکاران ۱۳۹۴).

در پژوهش کیفی اشباع شدن اطلاعات مهمتر از تعداد افراد مورد پژوهش است. در این نوع پژوهش فرمول واحدی برای تعیین حجم نمونه وجود ندارد و این تعداد قابل پیش بینی نیست بدین معنی که محقق جمع آوری داده های پژوهشی را باید تا زمانی که اطلاعاتی که از شرکت کنندگان جمع آوری می کند تکراری نباشد ادامه بدهد و داده های جدید را به داده های گردآوری شده قبلی اضافه نماید تا آنجا که داده های گردآوری شده به حد اشباع برسد در بسیاری از منابع روش پژوهش تعداد حجم نمونه در پژوهش های کیفی را معمولاً بین ۵ تا ۷ نفر در نظر گرفته اند (اسدپور ۱۳۹۲).

روش نمونه گیری در این پژوهش، روش نمونه گیری زنجیره ای یا گلوله برفی است. که حجم نمونه تعداد ۱۲ نفر از دانش آموزان و ۳ نفر از دبیران است که مصاحبه تا اشباع داده ها ادامه داشت. کار نمونه گیری و مصاحبه پژوهش حاضر از میان دانش آموزان

شهرستان اهواز که در شبکه های اجتماعی فعال هستند انجام شد.

گزینش افراد مناسب در نمونه پژوهش از جمله مهارت های اساسی در پژوهش است. این گزینش به پرسش ها و هدف های پژوهش بستگی دارد. فرایند نمونه گیری شرکت کنندگان در این پژوهش به این صورت بود که پس از مراجعه به اداره کل آموزش و پرورش، مجوز ورود به همه دبیرستان های شهرستان اهواز دریافت شد. افرادی باید برای پژوهش انتخاب می شدند که پدیده مورد نظر را تجربه نموده و شرایط ورود به پژوهش را داشته باشند، به همین منظور محقق از میان دانش آموزانی که والدین یا معلمشان و یا خود دانش آموز، از دوستان شبکه اجتماعی ویاسرویس های پیام رسان اوبودند، کسی را که بیشترین فعالیت در این شبکه ها را داشت به عنوان اولین مشارکت کننده انتخاب کرد. شناسایی مشارکت کنندگان دیگر با درخواست از مشارکت کنندگان بعدی جهت معرفی افراد دیگر با توجه به ملاک های پژوهش انجام شد. محقق اطلاعات هر مشارکت کننده را برای مراجعات احتمالی بعدی، بطور کامل در لیستی وارد کرد. مکان انجام مصاحبه با توجه به نظر مشارکت کننده و جایی که او در آن احساس امنیت داشته و به راحتی بتواند در مورد تجربیات خود صحبت کند و نیز شرایط لازم جهت انجام مصاحبه مانند سکوت و آرامش را داشته باشد، انتخاب می شد. بعضی از مشارکت کنندگان کتابخانه مدرسه و بعضی دیگر نمازخانه مدرسه را برای انجام مصاحبه پیشنهاد میدادند که با توجه به نظر آن ها مصاحبه در همان محل انجام می شد. همچنین محقق می تواند متعهد شود که پس از پایان تحقیق گزیده ای از نتایج سودمند برای جامعه مورد مطالعه را برایشان ارسال خواهد کرد. محقق همچنین تلاش نمود با در نظر گرفتن جزئیات لازم در ارتباط با افراد زمان و مکان مورد مشاهده از انجام قضاوت تنها بر اساس مشاهده اعمال، رفتار و رویدادهای مرتبط با موضوع

مورد پژوهش پرهیز نموده و برای کسب اطلاعات و شواهد مستقیم و تکمیلی از مشاهده شهودگان برای انجام قضاوت های معتبر اقدام نماید. مدت زمان هر مصاحبه برحسب تمایل نمونه بود. در روز انجام مصاحبه و در ابتدای هر مصاحبه، ۱۰ دقیقه صرف برقراری رابطه با مشارکت کنندگان، معرفی مجدد هدف و نحوه انجام مصاحبه با آنها می شد. پس از پاسخ به سوالات احتمالی مشارکت کنندگان و حصول اطمینان از تمایل آنها به شرکت در پژوهش، اطلاعات دموگرافیک مورد نیاز از ایشان اخذ و نسبت به محرمانه بودن اطلاعات کسب شده به آن ها اطمینان داده می شد. متن مصاحبه ها به وسیله دستگاه ضبط صدا و موبایل و با کسب رضایت و اجازه ی شرکت کنندگان ضبط شد، البته در صورتی که اجازه بدهد. برای انجام مصاحبه و گردآوری اطلاعات از روش مصاحبه نیمه سازمان یافته و عمیق استفاده شد. پرسش های مصاحبه با تاکید بر تجارب مصاحبه شونده دربارۀ شبکه های اجتماعی تهیه شد ولی در حین مصاحبه به شرکت کنندگان این فرصت داده شد دربارۀ موضوعاتی که به نظر آنها مهم است ولی در سوالات اشاره ای به آن موارد نشده است، صحبت کنند (خداوردی ۱۳۸۷).

پس از پیاده کردن متن مصاحبه ها و گوش دادن مجدد به آنها، اگر ابهاماتی در برخی مفاهیم و جملات به کار رفته توسط مصاحبه شونده از جانب پژوهشگر احساس شود از طریق تماس تلفنی با مصاحبه شونده و درخواست توضیحات اضافی، اقدامات لازم جهت رفع ابهامات انجام شد. پس از انجام اولین مصاحبه و مکتوب شدن آن، تجزیه و تحلیل داده ها آغاز شد (ادیب حاج باقری، وهمکاران ۱۳۹۴).

در پایان هر مصاحبه پس از جمع بندی، از مشارکت کنندگان تقدیر و تشکر به عمل آمد و از آن ها خواسته شد تا اگر مطلبی باقی مانده و مایلند بیان کنند. در پایان هر مصاحبه، محقق در مورد نیاز به تماس مجدد

در این پژوهش با توجه به پایه های فلسفی پژوهش با محوریت ضرورت لحاظ نمودن پیش داشت های ذهنی و تجارب محققین در فرآیند توصیف داده ها و دستیابی به بالاترین سطح انتزاع در بررسی جذابیت های عضویت در شبکه های اجتماعی آنلاین برای دانش آموزان ، پژوهشگر از روش هفت مرحله ای کلایزی (۱۹۷۸) جهت تجزیه و تحلیل داده های پژوهشی استفاده کرد. برای این منظور در مرحله اول تمام توصیف های ارائه شده توسط شرکت کنندگان در مطالعه به منظور به دست آوردن یک احساس و مأنوس شدن با آنها خوانده می شد. در مرحله دوم جملات و عبارات مهم استخراج شد. در مرحله سوم عبارات فرموله شده بدست آمدند. در مرحله چهارم، مفاهیم بدست آمده گروه بندی شدند و در مرحله پنجم تلفیق نتایج در قالب یک توصیف جامع از موضوع مورد پژوهش صورت گرفت. در مرحله ششم توصیف جامع پدیده تحت مطالعه به صورت یک بیانیه صریح و روشن از ساختار اساسی پدیده مورد مطالعه انجام شد. در مرحله آخر از طریق مراجعه مجدد به هر یک از شرکت کنندگان و انجام یک مصاحبه منفرد و یا انجام جلسات متعدد مصاحبه، نظر شرکت کنندگان را در مورد یافته ها پرسیده شد (عابدی ۱۳۸۹). برای تأمین اعتبار در این پژوهش، پژوهشگر از روش های مختلف نظیر مصاحبه، استفاده از دست نوشته ها برای کشف بهتر ابعاد پدیده استفاده کرد (سیل ۱۹۹۹). همچنین پژوهشگر در تمام طول پژوهش ارتباط مستمر خود با مشارکت کنندگان را از طریق ملاقات حضوری یا تماس تلفنی حفظ نمود. پژوهشگر با اقداماتی نظیر بازبینی توسط مشارکت کنندگان ، قابلیت اعتماد پژوهش را تأمین کرده است (ویلز ۲۰۰۷). در این پژوهش از توضیح کامل مراحل و چگونگی گردآوری و تحلیل داده ها استفاده شد تا توسط ناظران خارج از تحقیق قابل بررسی باشد. اگر یافته های پژوهشی بخواهد تایید شدنی باشد، باید کلیه جزئیات

با آنها از طریق تماس تلفنی یا حضوری برای بحث در مورد یافته های پژوهش یاد آوری نمود. در این پژوهش محقق با تلاش برای حفظ ارتباط نزدیک با تحقیق و مشارکت کنندگان در طول تحقیق، با صبر و حوصله در طول پژوهش و جمع آوری اطلاعات تا اشباع داده ها، به سمت اشباع داده ها پیش رفت.

پس از آنکه جلسه مصاحبه انجام شد، پژوهشگر برای آنکه بتواند داده را تجزیه و تحلیل کند، صحبت های جلسه را پیاده سازی کرد. در گفت و گوهای پیاده شده از نوار، معمولاً بسیاری از مطالب اضافی و تکراری بود. بنابراین، محقق با شناسایی و پاکسازی نوشته ها توانست به راحتی نکات اساسی موجود در هر یک از متن های مصاحبه را شناسایی کند. سپس با انتخاب مقوله ها، گفته های اساسی مربوط به هر مقوله در تمام متن های مصاحبه ها را در کنار یکدیگر قرار داد و دسته بندی کرد.

مصاحبه ها پس از چندین بار شنیده شدن، بلافاصله پس از مصاحبه، توسط محقق کلمه به کلمه بازنویسی میشد. تمام اوراق بازنویسی شده فاقد نام و مشخصات مشارکت کنندگان و دارای یک کد بودند که غیر از پژوهشگر کسی از آنها اطلاع نداشت. متون بازنویسی شده در نرم افزار وورد تبدیل به فایل های متنی می شد و به ترتیب طبقه بندی میشد و سپس تحلیل داده ها انجام می گرفت.

همه فایل های متنی در قالب یکسانی در نرم افزار ورد قرار گرفتند. که این قالب شامل کد مصاحبه، تاریخ مصاحبه، ساعت شروع و پایان مصاحبه و اطلاعات دموگرافیک مختصری از هر مشارکت کننده بود. و در ادامه صفحه تمام مصاحبه کلمه به کلمه تایپ می شد. هر کدام از فایل ها با یک نام مشخص می شدند. هم چنین، پژوهشگر بعد از اتمام مصاحبه ها یادداشت هایی در رابطه با ارتباط کلامی و غیر کلامی مشارکت کنندگان می نوشت که از آن ها در مصاحبه های بعدی و تحلیل داده ها استفاده شده است.

یافته ها

در این پژوهش، جامعه پژوهش تمامی دانش آموزان پایه دهم، یازدهم و دوازدهم دبیرستان دوره دوم متوسطه شهرستان اهواز بودند. دانش آموزان مشارکت کننده در این پژوهش از شبکه های اجتماعی و نرم افزار های پیام رسان مختلفی استفاده می کردند. همه آن ها حداقل از سه نوع مختلف از این رسانه ها استفاده می گردد و در این شبکه ها فعالیت داشتند. دانش آموزانی که علاوه بر عضو بودن در این شبکه ها، فعالیت روزانه هم داشتند. اطلاعات جمعیت شناختی دانش آموزان و دبیران با شرح جدول ۴-۱ می باشد. از بین آنها ۱ نفر کمتر از ۱ سال، ۴ نفر بین ۱ تا ۲ سال و ۷ نفر بالای ۲ سال عضو شبکه های اجتماعی بوده اند. ۳ نفر از مصاحبه شونده های دانش آموز دختر بوده و ۹ نفر پسر بودند. دبیران نیز هر ۳ نفر دارای مدرک فوق لیسانس و مرد و هر ۳ نفر بیشتر از ۲ سال در شبکه های اجتماعی عضویت دارند.

تجزیه و تحلیل انگیزه های بیان شده دانش آزموان در خصوص استفاده از شبکه های اجتماعی آنلاین و سرویس های پیام رسان نشان داد که عوامل خارجی متفاوتی بر استفاده آن ها از این فناوری ها تأثیر گذار بوده و آن ها را به استفاده از این شبکه ها سوق داده است. زیر مضمون های انگیزه تعامل و ارتباط، انگیزه کسب اطلاعات و انگیزه سرگرمی از تجزیه و تحلیل داده ها گرفته شده است. جدول ۴-۲ نمونه ای از روند استخراج و شکل گیری مضمون اصلی، زیرمضمون ها و خوشه کدها را از جملات بیان شده توسط مشارکت کنندگان و جدول ۴-۳ مضمون اصلی جذابیت های عضویت، زیرمضمون ها و خوشه کدهای آن را نشان می دهد.

جدول ۱. مشخصات دموگرافیک مشارکت کنندگان

Table1: Demographic characteristics of the participants

ردیف	سن	جنس	مقطع تحصیلی	شغل
۱	۱۷	مذکر	یازدهم دبیرستان	دانش آموز

در تمامی مراحل به دقت ثبت و ضبط شود که این کار در مورد هر پژوهشی باید انجام شود و همه ی مستندات به صورت الکترونیک در سی دی پیوست بیاید (لینکلن ۱۹۸۵) پژوهشگر با حفظ مستندات مربوط به مراحل مختلف پژوهش سعی در تضمین قابلیت تایید این پژوهش نموده است. به منظور تسهیل و روشنی در امر قابلیت انتقال، شرح مشخص و شفاف از فرهنگ و زمینه مورد مطالعه، انتخاب و ویژگی های مشارکت کنندگان، نحوه جمع آوری داده ها و فرایند تحلیل، مهم و بنیادین است. همچنین ارائه یافته های پربار همراه با بیان و برآورد مناسب از این یافته ها می تواند قابلیت انتقال را آسان سازد (گراندیم و لاند هام ۲۰۰۴، لینکلن ۱۹۸۵ و لیتز ۲۰۰۶).

در این تحقیق پژوهشگر اختیاری بودن شرکت در پژوهش را به تمامی مشارکت کنندگان در پژوهش یادآوری کرد. راز داری و بی نامی از طریق محرمانه ماندن داده هایی که در اختیار محقق قرار می دادند، مورد توجه قرار گرفت. ادامه همکاری آنان در طول پژوهش نیز داوطلبانه بود. پژوهشگر شماره تماس تلفنی و آدرس الکترونیک خود را در اختیار مشارکت کنندگان قرار داد و بدین وسیله این امکان را برای آن ها بوجود آورد تا بتوانند عقاید و نظرات جدید خود یا تصمیم خود برای انصراف از پژوهش را به اطلاع پژوهشگر برسانند. برای رعایت اصل محرمانه ماندن، پژوهشگر باید از ذکر نام مصاحبه شونده گان خود داری کند. این مقاله منتج از رساله دکترای تخصصی رشته علم اطلاعات و دانش دانشگاه آزاد اسلامی واحد تحقیقات تهران با کد اخلاق ۹۷۹۵۰ و تاریخ تصویب ۹۷/۶/۱۳ می باشد.

۲	۱۸	مذکر	دوازدهم دبیرستان	دانش آموز
۳	۱۷	مذکر	یازدهم دبیرستان	دانش آموز
۴	۱۸	مذکر	دوازدهم دبیرستان	دانش آموز
۵	۱۷	مذکر	یازدهم دبیرستان	دانش آموز
۶	۱۶	مذکر	دهم دبیرستان	دانش آموز
۷	۱۷	مذکر	دوازدهم دبیرستان	دانش آموز
۸	۱۷	مذکر	دوازدهم دبیرستان	دانش آموز
۹	۱۶	مذکر	دهم دبیرستان	دانش آموز
۱۰	۱۶	مؤنث	دهم دبیرستان	دانش آموز
۱۱	۱۷	مؤنث	یازدهم دبیرستان	دانش آموز
۱۲	۱۷	مؤنث	دوازدهم دبیرستان	دانش آموز
۱۳	۳۷	مذکر	فوق لیسانس	دبیر
۱۴	۴۱	مذکر	فوق لیسانس	دبیر
۱۵	۴۷	مذکر	فوق لیسانس	دبیر

جدول شماره ۲. نمونه ای از روند استخراج مضمون اصلی، زیرمضمون ها و خوشه کدها با استفاده از جملات و عبارات مهم

Table. An example of the extracting process of the main content, sub-themes and clusters codes using important phrases and expressions

مضمون اصلی	زیرمضمون ها	خوشه کدها	معنی فرموله شده	جملات و عبارات مهم مشارکت کنندگان
جذایب های عضویت	انگیزه تعامل و ارتباط	ارتباط راحت با همکلاسی ها - حفظ ارتباط با دوستان فعلی	برقراری ارتباط با اطرافیان	مصاحبه شونده شماره ۱ = افراد وقتی از شبکه های مجازی استفاده می کنند، می توانم با دنیای اطرافشون به راحتی ارتباط برقرار کنم.
	انگیزه کسب اطلاعات	دسترسی به اخبار و اطلاعات - دریافت اطلاعات علمی، آموزشی	دسترسی به اطلاعات	مصاحبه شونده شماره ۱۰ = انگیزه اصلی من کسب اطلاعات و اخبار از شبکه های اجتماعی هستش.
	انگیزه سرگرمی	سرگرمی، تفریح و پر نمودن اوقات فراغت	سرگرمی و اوقات فراغت	مصاحبه شونده ۵ = وقتی سرگرمی ندارم از شبکه های اجتماعی به عنوان سرگرمی استفاده میکنم.

جدول شماره ۳. مضمون اصلی، زیرمضمون ها و خوشه کدها

Table3. Main theme, sub-themes and code clusters

مضمون اصلی	زیرمضمون ها	خوشه کدها
جذایب های عضویت	انگیزه تعامل و ارتباط	تمایل به استفاده از شبکه اجتماعی برای تعامل با دانش آموزان - مطالعه داستان و مطالب کوتاه - استفاده از مطالب و فیلم های طنز - آشنایی با افراد جدید - حفظ ارتباط با دوستان فعلی - ارتباط راحت با همکلاسی ها - به اشتراک گذاشتن فیلم های آموزشی - برقراری ارتباط با دانش آموزان برای حل مسائل و مشکلات درسی - به اشتراک گذاشتن جزوات درسی توسط دبیران و دانش آموزان - تبادل مطالب علمی - تلاش برای دیدار دانش آموزان هم رای - گردهمایی دانش آموزان هم عقیده دور هم - آشنایی با دانش آموزان هم دوره
	انگیزه کسب اطلاعات	دسترسی به اخبار و اطلاعات - به روز بودن - تبادل افکار - دریافت اطلاعات علمی، آموزشی - افزایش آگاهی و دانایی - تحقیق و ارزیابی در خصوص مطالب ارائه شده - افزایش ارتباطات
	انگیزه سرگرمی	سرگرمی و تفریح - پر نمودن اوقات فراغت - پر کردن اوقات فراغت بعد از پایان مدرسه - پر کردن اوقات فراغت به دنبال تعطیلات تابستانی - استفاده از بازیهای آنلاین - وجود جذایب های محتوایی - لایک شدن و محبوب شدن - جذایب تصاویر و کلیپ ها - مبادله موزیک و مبادله - کسب لذت و پاداش روحی

انگیزه تعامل و ارتباط

شبکه های مجازی اجتماعی به دلیل ساختار قابل انعطاف و از راه دور بودنشان، ارتباط با دوستان، آشنایان و همکلاسی ها را به آسانی امکان پذیر کرده است. دانش آموزان متوسطه به دلیل ویژگی های سنی به پذیرش از سوی دیگران و مقبولیت در گروه و جامعه نیاز دارند. مصاحبه شوندهگان به ارتباط و تعامل با دوستان و همکلاسی های خود اشاره می کردند. "من از شبکه های مجازی برای برقراری ارتباط با دوستانم و همکلاسی هام وفامیل هام استفاده می کنم". مشارکت کننده شماره ۱۲. "افراد وقتی از شبکه های مجازی استفاده می کنن، می تونن با دنیای اطرافشون به راحتی ارتباط برقرار کنن". مشارکت کننده شماره ۱

آن ها با استفاده از شبکه های اجتماعی و سرویس های پیام رسان توانسته بودند دوستان جدیدی پیدا کنند و همچنین آشنایان قدیمی خود را پیدا کنند. گاهی مسئله برعکس شده بود و دوستان قبلی آنها را پیدا کرده بودند. و این باعث برقراری ارتباط آن ها با یکدیگر شده بود و کمک کرده بود تا آن ها روابط خود را حفظ کنند و روابط اجتماعی بیشتری را تجربه کنند. دانش آموزان از این تجربه خود راضی بودند. "نوی اینستا گرام با کسی آشنا شدم که قبلا ندیده بودمش یه دفعه دیدمش خیلی خوشحال شدم کسی که بعدا دوست نزدیکم شد این خیلی خوبه". مشارکت کننده شماره ۸

از جمله توانایی های شبکه های اجتماعی امکان جستجوی افراد مختلف است. چنین توانایی به دانش آموزی که دوست دارد همکلاسی های خود را پیدا کند کمک می کند تا بتواند این کار را انجام دهد. گاهی دانش آموزان مورد پژوهش خودشان در این شبکه ها به دنبال همکلاسی های قدیمی خود گشته بودند و در مواردی موفق هم شده بوده بودند. "همکلاسی هایی داشتم که خیلی وقت بود از شون خبری نداشتم، اونها رو پیدا کردم. یه همکلاسی داشتم که جابجا شده بودن. من از طریق

فیس بوک پیدا کردم و باهاش ارتباط برقرار کردم. همکلاسی های من تو فیس بوک بیشتر از دوستای صمیمی من هستن. که همدیگه رو پیدا کردیم". مشارکت کننده شماره ۷. "همکلاسی هایی دارم که سالها از آخرین ملاقات ما میگذشت. اونها رو توی فیسبوک دیدم. الان خیلی خوشحالم". مشارکت کننده شماره ۶

از مهمترین تجربه های دانش آموزان در استفاده از شبکه های اجتماعی، توانایی برقراری ارتباط با همکلاسی ها بود. به این وسیله آنها می توانند دوستان جدید پیدا کنند و روابط دوستانه و علمی خود را گسترش دهند تا از این طریق جزوات درسی توسط دبیران و دانش آموزان به اشتراک گذاشته شود و با استفاده از شبکه های اجتماعی و سیستم های پیام رسان و پیام رسان های تصویری فیلم های آموزشی بین دانش آموزان ردوبدل می شود. همچنین آنها با برقراری ارتباط با دانش آموزان دیگر برای حل مسائل و مشکلات درسی با هم همکاری می کنند. دانش آموزان سعی میکردند از اخبار مدرسه و مسابقات ورزشی اطلاع یابند. دانش آموزان وقتی که برای برقراری ارتباط با همکلاسی های خود از رسانه های تصویری چون اسکایپ استفاده می کردند، راضی بودند. "هروقت که از تماس تصویری واتس آپ استفاده می کنم، خیلی خوبه فکر می کنم احساساتم کاملا منتقل میشه به طرف مقابل. آخرین بار همین دو سه روز پیش با یه همکلاسی که تماس تصویری برقرار کرده بودیم، در مورد مسابقه فوتبال قرمز و آبی صحبت کردیم. از این طریق میشه احساسات شخص رو دید که با ارتباط صوتی غیرممکنه". مشارکت کننده شماره ۲. "همکلاسی هام اونایی که خارج از شهر خودمان هستن، با واتس آپ بصورت تصویری با من در ارتباطند. این خیلی خوبه".

مشارکت کننده شماره ۷

دانش آموزان با استفاده از شبکه های اجتماعی مسائل درسی همکلاسی های خود را بررسی می کردند. دبیران نیز از این ارتباطات مجازی استفاده کرده و از این راه با شاگردان خود در ارتباط بودند. دانش آموزان از طریق

ریاضی دارن از مطالب این گروه استفاده می کنند".
مشارکت کننده شماره ۷

از جمله تجربیات گفته شده توسط دانش آموزان این بود که دانش آموزان با استفاده از این شبکه ها برای دیدار و جمع شدن دور یکدیگر استفاده می کنند. این شبکه ها به دانش آموزان کمک کرده بود، برای آشنایی بیشتر با یکدیگر هماهنگی های لازم را انجام دهند. این موضوع سبب افزایش ارتباطات دانش آموزی می شود. " گروه واتس آپی داریم که گروه ثناتر مدرسه است که من عضوم تو همون گروه، قرار میزاریم دور هم جمع میشیم و چند نفره صحبت می کنیم". مشارکت کننده شماره ۵. تجزیه و تحلیل داده های حاصل از مصاحبه ها نشان داده که دانش آموزان به دنبال استفاده از شبکه های اجتماعی آنلاین با دانش آموزان دیگر تعامل می کنند. آن ها با استفاده از این شبکه ها و یادگیری طرز کار با آن ها احساس می کردند که می توانند با افراد مهم در مسائل مختلف اطلاعات مبادله کنند و ارتباط برقرار کنند و این افراد می توانند یک الگوی خوب برای آن ها باشند. برخی از مشارکت کنندگان نیز اینترنت را راهی برای یافتن دوستان جدید در زمینه علمی و یا آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم ذکر کردند. آن ها به دنبال استفاده متعادل از این فضا با دوستان مناسب هستند. " از طریق اینترنت دوستای زیادی پیدا کردم که به نظرم می تونن تو مسیر درس خوندن و آینده شغلیم تأثیرگذار باشن". مشارکت کننده شماره ۸. "از جمله تاثیرات مثبت استفاده از اینترنت و شبکه ها اینه که آدم می تونه با افراد مهم ارتباط داشته باشه". مشارکت کننده شماره ۵

انگیزه کسب اطلاعات

یکی از جذابیت هایی که دانش آموزان نسبت به آن توجه زیادی داشتند کسب اطلاعات بوده است که بصورت بدست آمدن اطلاعات مورد نیاز در اشکال مختلف، رسیدن به اطلاعات درسی و علمی به روز کردن و بالا بردن اطلاعات در زمینه های مختلف درسی، علمی، و تکنولوژیکی بوده است. که در این باره می توان گفت

ارسال فیلم های آموزشی، همکلاسی های خود را در امور درسی یاری می کردند و نیز آن ها را در جریان امورات درسی خود قرار می دادند و برای رفع مشکلات درسی با آن ها مشورت می کردند. "یه همکلاسی دارم که در شهردیگه ای زندگی می کنه. روزی دو بار با واتس آپ باهاش ارتباط برقرار می کنم، و مشکلات درسیمو ازش می پرسم. خیلی وارده، همیشه کمکم میکنه. ". مشارکت کننده شماره ۷. "وقتی همکلاسی هام با معلمشون میرن گردش علمی برای من عکس و فیلمشو میفرستن. انصافا جاهای قشنگی میرن". مشارکت کننده شماره ۵

دانش آموزان با اینکه استفاده از شبکه های مجازی را مفید ترجیح می دهند که در برطرف کردن مشکلات درسی به آنها کمک کرده بود، اما ملاقات حضوری را از هر نظر موثرتر می دانستند. آنها عقیده داشتند که شبکه ها مجازی در حد ابزار کمکی هستند و دیدارهای رو در رو بهتر می تواند مسائل درسی آنها را حل کنند و خیلی با ارزش تر هستند. "درسته که میشه از طریق دنیای مجازی مطالب درسی رو رد و بدل کرد اما دیدار تو محیط واقعی و مدرسه خیلی بهتره تا مجازی". مشارکت کننده شماره ۸

شبکه های اجتماعی به دانش آموزان کمک کرده است تا دانش آموزانی که در موضوعاتی هم عقیده هستند دور هم جمع شوند. این جمع شدن به واسطه استفاده از توانایی های شبکه های اجتماعی در جهت تشکیل گروه های مشترک می باشد. همچنین این شبکه ها امکانی را برای آشنا شدن دانش آموزان هم دوره فراهم کرده است. تا بتوانند در مورد مسائل مختلف دانش آموزی دوره خود صحبت کنند. همچنین این امکان باعث شده بود تا دانش آموزان، همکلاسی های جدید با آرا مشترک را بشناسند. "تو واتس آپ شاگرد زرنگ ها یه گروهی دارن که توی خیلی از درس ها مسلط هستند ولی ریاضی رو خیلی دوست دارن. خیلی از دانش آموزانی که مشکل درس

شبکه های اجتماعی علمی از ابزارهای مهم ارتباط علمی در دنیای امروز هستند. در این شبکه ها دانش آموزان می توانند پروفایل خود را ایجاد کنند، با دیگر دانش آموزان ارتباط برقرار کنند. " تلگرام وسیله خوبی برای تبادل موضوعات علمی است. من با هم کلاسی هام مطالب علمی مختلفی رو رد و بدل میکنیم. گاهی خیلی مشغول میشیم". مشارکت کننده شماره ۸

شبکه های اجتماعی به دانش آموزان کمک کرده بودند تا از این طریق به اخبار مدرسه دسترسی پیدا کنند. با فیلم ها و کتاب های جدیدی آشنا شوند و در صورت تمایل آن ها را تهیه نمایند. همچنین به صحبت های معلمین دبیرستان که در کانال ها و گروه ها عضو هستند دسترسی دارند. حتی صوت بعضی از کلاس ها رو هم دریافت می کنند. "تو تلگرام گروه خبری مدرسه رو ایجاد کردیم من هم عضو شوم. توش کتاب های خوب و فیلم های خوبو معرفی میکنه یه اطلاعات مختصری درموردشون میده، در مورد حوادث مدرسه هم مطلب میزاریم". مشارکت کننده شماره ۷

دانش آموزان توانسته بودند با استفاده از این شبکه ها با اطلاعات مربوط به کشور و شهر خود بیشتر آشنا شوند به اطلاعات سلامتی که مورد نیاز آنها بود دسترسی داشته باشند و اطلاعاتی که دوست دارند را پژوهش کنند. "وقتی اومدم تو گروه گردشگری دیدم که از همه جا از همه شهرها از ایران خودمون اطلاعات میده که چه جاهایی داره که آدم میتونه باهاش آشنا بشه و بره ببینه". مشارکت کننده شماره ۶

انگیزه سرگرمی

تجارب بیان شده توسط دانش آموزان مشخص کرد که آن ها از شبکه های اجتماعی آنلاین و سرویس های پیام رسان به منظور تفریح و سرگرمی استفاده می کردند. به این معنی که برخی یکی از عوامل ترغیب کننده برای استفاده از اینترنت را جنبه سرگرمی و مشغولیت، شرکت کنندگان بیان کردند. همچنین از شبکه های اجتماعی برای گذراندن اوقات در زمان بیکاری استفاده می کردند.

کسب اطلاعات به عنوان یک محرک رفتاری برای دانش آموزان بوده و آنها سعی داشتند که به اطلاعات درسی و غیردرسی مختلف که برای آنها جذابیت دارد دست یابند. "انگیزه اصلی من کسب اطلاعات و اخبار از شبکه های اجتماعی هستش". مشارکت کننده شماره ۱۰

تجزیه و تحلیل داده های مصاحبه ها نشان داد که دانش آموزان با استفاده از این شبکه ها توانسته بودند از قابلیت اطلاع رسانی و کارکرد خبری فضای مجازی استفاده کنند. این اطلاع رسانی ها می تواند در زمینه های گوناگون باشد. "از اخبار سراسر جهان به صورت آنلاین باخبر میشم. اخبار و اطلاعات متفاوت را از کانال های مختلف دریافت می کنم". مشارکت کننده شماره ۸

اخبار فضای مجازی اغلب بدون سانسور منتشر می شوند و این می تواند یک مزیت تلقی شود، هرچند امکان تولید اطلاعات نادرست نیز در این فضای مجازی کم نیست. "توی کانال های تلگرامی همه نوع خبری هست. بدون سانسور میتونی از همه چی آگاه بشی و هر خبری رو به دست بیاری". مشارکت کننده شماره ۵

برای دانش آموزان از طریق شبکه های اجتماعی مجازی دسترسی به اطلاعات بیشتر و آسان تر شده است. همچنین از طریق فضای مجازی اطلاعات مختلفی در اختیار دانش آموزان قرار می گیرد. فضای مجازی منبعی مناسب برای کسب اطلاعات هستند. "اطلاعات با فضای مجازی خیلی سریعتر منتقل میشه نسبت به دنیای واقعی. مثلا آگاهی از مسائل روزمره مدرسه که خودش وقت زیادی از من رو میگیره. بخش زیادی از حضور من در فضای مجازی صرف جمع کردن اطلاعات میشه. باعث میشه آدم به روز باشه و اطلاعات رو خیلی سریعتر دریافت کنه". مشارکت کننده شماره ۴. "اگه مقاله در مورد یه موضوعی نیاز باشه کافیه توی گروه ها پیام بدی که نیاز داری کلی مقاله واست میفرستن. ممکنه بعضی ها خوب نباشه ولی حتما مقاله های خوب هم فرستاده میشه". مشارکت کننده شماره ۵

چیز وجود دارد. و این دنیا از اطلاعات سرگرم کننده سرشار است. "اکثر دوستانم تو فیس بوک بودن و منم چون نمی خواستم از شون عقب بمونم عضوش شدم. انگاری عضویت در فیس بوک یه جورایی به آدم پرستیژ و اعتبار می بخشه و باعث می شه دیده شی. عضویت در فیس بوک باعث می شه آدم آپدیت و به روز باشه و خیلی از این و اون عقب نمونه". مشارکت کننده شماره ۷

دانش آموزان وقتی از شبکه های اجتماعی آنلاین استفاده می کردند برای سرگرم شدن نیاز نداشتند که از منزل خارج شوند. و در منزل می توانستند وسیله سرگرمی خود را فراهم کنند. "چون الان زمستونه موقع مدرسه است والدینم نمیذارن از خونه زیاد برم بیرون، نمیتونم زیاد با دوستانم باشم با واتس آپ و تلگرام سرگرم میشم". مشارکت کننده شماره ۱

بحث و نتیجه گیری

یافته های تحقیق نشان داد که انگیزه های بیان شده دانش آموزان در خصوص استفاده از شبکه های اجتماعی آنلاین و سرویس های پیام رسان شامل زیر مضمون های انگیزه تعامل و ارتباط، انگیزه کسب اطلاعات و انگیزه سرگرمی می باشند که از تجزیه و تحلیل داده ها گرفته شده اند. شبکه های اجتماعی مجازی می توانند به عنوان نوید یا فرصت نوین ارتباطی، نقش مکملی در ارتباطات اجتماعی ایفا کنند. این نوع ارتباطات برخلاف ارتباطات عینی یا تلفنی، می تواند بدون ایجاد مزاحمت، فواصل خالی زمانی را پر کند. از همین حیث، استفاده اجتماعی از این نوع ارتباطات، موجب کاهش انزوای اجتماعی یا به تعبیر دیگر، افزایش ارتباطات اجتماعی افراد می شود (دوران، سهرابی و محسنی ۱۳۸۵). شبکه های اجتماعی یکی از عرصه های اینترنتی هستند که کاربران بی شمار آن ها به صورت خودجوش دانسته های تخصصی و عمومی خویش را به دیگران آموزش و انتقال می دهند. علاوه بر این، شبکه های اجتماعی علمی و آموزشی نیز به صورت تخصصی و با هدف آموزش از راه دور یا همان آموزش مجازی، مشغول فعالیت هستند. با استفاده از شبکه های

و نیز دانش آموزان از این شبکه ها به منظور به اشتراک گذاشتن فیلم و موزیک و کلیپ استفاده می کردند. "از اینترنت برای سرگرمی و تفریح خود استفاده میکنم، و آهنگ یا فیلم دانلود میکنم، بعضی موقع ها هم با اینترنت فال میگیرم". مشارکت کننده شماره ۶

دانش آموزان وقتی که در مدرسه نباشند بیشتر مایلند که از شبکه های اجتماعی آنلاین استفاده کنند. "وقتی که من مدرسه نباشم و یا حالم مساعد نباشه مدت زمان بیشتری توی واتس آپ هستم". مشارکت کننده شماره ۷

دانش آموزان به هر دلیلی ممکن است احساس تنهایی بکنند گاهی با وجود اینکه در کنار دیگران هستند باز هم احساس تنهایی کرده و نیاز به سرگرم شدن دارند با ارسال و دریافت موزیک و فیلم سعی می کنند سرگرم شوند. "من تو گروه های موزیک عضو هستم. شبکه های مجازی برای وقت گذرانی خیلی خوبه". مشارکت کننده شماره ۴. "فضای مجازی باعث میشه از تنهایی در بیایی و سرگرم بشی. مطالب مورد علاقه رو به اشتراک میزاری تا همه بین و سرگرم بشن". مشارکت کننده شماره ۳

وقتی دانش آموزان در گروه های مختلف عضو هستند بیشتر سرگرم می شوند آنها معمولا در چند گروه عضو بودند. سعی در یاد دادن به دیگران، یاد گرفتن از دیگران، طرح مسائل درسی، باعث سرگرم شدن آنها میشود و مطالب جدیدی نیز می آموزند. "یه گروه همکلاسی داریم از خاطرات دوران ابتدایی و راهنمایی و برنامه هایی که داریم با هم میگیریم یا گروه تیم فوتبال که با اونا برای مسابقات با هم صحبت می کنیم مثلا میگیریم مشکل دفاع تیم اینه، میگن مثلا اینطوری باید دفاع کنی یا اینطوری حمله ای رو طراحی کنی، درباره آسیب دیدگی بازیکنان از هم کمک می گیریم. این طوری سرگرم میشم چیزهایی هم یاد میگیرم". مشارکت کننده شماره ۷

دانش آموزان با استفاده از شبکه های اجتماعی تجربه جدیدی را آموخته بودند که در این دنیای مجازی همه

همکلاسی های جدید با آرا مشترک را بشناسند. از جمله تجربیات گفته شده توسط دانش آموزان این بود که دانش آموزان با استفاده از این شبکه ها برای دیدار و جمع شدن دور یکدیگر استفاده می کنند. یافته های پژوهش دیگری در این زمینه نشان داد که شبکه های اجتماعی مجازی امکان برقراری ارتباط میان افراد مختلف بدون توجه به عامل جغرافیا را فراهم می آورند (نیری ۱۳۸۹). در تحقیقی دیگر معلوم شد که محدود بودن میزان استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی و استفاده از آن ها برای ارتباط با معلمان، خانواده و دوستان می تواند دانش آموزان را در کسب عملکرد تحصیلی و دانشگاهی مثبت موجب شود. گرچه عکس این قضیه نیز صادق است. بدین قرار که سپری کردن زمان بیش از حد برای استفاده از شبکه های مجازی باعث تأثیر منفی بر دانش آموزان و وارد ساختن خلل در عملکرد تحصیلی آنان می شود (المیر ۱۳۹۵). در یک پژوهشی دیگر مشخص شد که عضویت والدین در شبکه های اجتماعی به همراه دانش آموزان و معلمان، فرصت خاصی را برای ایجاد شبکه همیاری و همفکری بین این نیروها ایجاد می کند. شبکه های اجتماعی در جهت فعال کردن والدین و ایجاد امکان ارتباط با معلمان نقش مهمی را ایفا می کند (فرزانه وفلاحی ۱۳۹۴). داودی و ماهیچیان (۱۳۹۶) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که معلم ها می توانند از این طریق با تجارب و فعالیت های یکدیگر آشنا شوند و تجارب خود را در کلاس درس مبادله کنند. روش های تدریس و تکنیک های آموزشی مختلف را با یکدیگر به مشورت بگذارند و فعالیت های مشترک دیگری را با هم آغاز کنند. لیونگ و لی (۲۰۰۴) در بخشی از مطالعات خود به این نتیجه رسیدند افرادی که وقت زیادی صرف ارتباط برقرار کردن از طریق اینترنت و صحبت کردن درباره احساسات شخصی شان می کنند، از فعالیت های ارزشمند دیگر نظیر فعالیت های فراغتی، ارتباطات اجتماعی، خواب و... باز می مانند و لذا کیفیت زندگی آن ها پایین می آید. نتایج در خصوص فعالیت های فراغتی نشان می دهد که بعد اطلاعاتی و

اجتماعی آموزشی مجازی، دانش آموزان و دانشجویان می توانند دامنه فرایند یادگیری خود را در هر لحظه که نیازمند سؤال و برقراری رابطه با استاد یا سایر دانشجویان هم رشته ای باشند، به خارج از محدوده های کلاس گسترش دهند (دوران، سهرابی و محسنی ۱۳۸۵). شبکه های اجتماعی در اینترنت، موجب گسترش دامنه ارتباطات ما شده است. ما می توانیم آشنایانی را که مدت بسیاری است از آنها خبر نداریم یا از آن ها بسیار دور هستیم، در فضای مجازی پیدا کنیم و معاشرتمان را با آنان از سر بگیریم (شاه احمد قاسمی و دهقانی ۱۳۹۴).

یکی از زیر مضمون های این پژوهش تعامل و ارتباط با دیگران بود. نتایج این تحقیق نشان داد که دانش آموزان توانسته بودند با استفاده از شبکه های اجتماعی آنلاین با دوستان، همکلاسی ها و دبیران خود ارتباط برقرار کنند. همچنین توانسته بودند که دوستان جدیدی پیدا کنند و نیز آشنایان و همکلاسی های قدیمی خود را پیدا کنند. آنها روابط دوستانه و علمی خود را گسترش داده بودند و از طریق فضای مجازی جزوات درسی و فیلم های آموزشی توسط دبیران و دانش آموزان به اشتراک گذاشته شده بود. همچنین آنها با برقراری ارتباط با دانش آموزان دیگر برای حل مسائل و مشکلات درسی با هم همکاری می کردند. و از طریق ارسال فیلم های آموزشی، همکلاسی های خود را در امور درسی یاری می کردند و نیز آن ها را در جریان امورات درسی خود قرار می دادند و برای رفع مشکلات درسی با آن ها مشورت می کردند. شبکه های اجتماعی به دانش آموزان کمک کرده است تا دانش آموزانی که در موضوعاتی هم عقیده هستند دور هم جمع شوند. این جمع شدن به واسطه استفاده از توانایی های شبکه های اجتماعی در جهت تشکیل گروه های مشترک می باشد. تجزیه و تحلیل مصاحبه ها نشان داد که این شبکه ها امکانی را برای آشنا شدن دانش آموزان هم دوره فراهم کرده است، تا بتوانند در مورد مسائل مختلف دانش آموزی دوره خود صحبت کنند. این ارتباطات مجازی باعث شده بود تا دانش آموزان،

است. رویکردهای جدید یادگیری در حال تأثیرگذاری بر الگوهای آموزش و یادگیری است و در این میان، فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات به ویژه اینترنت محیط و ابزار مناسبی برای عملی شدن این دیدگاه‌ها به شمار می‌آیند. در چنین شرایطی الگوهای نوین آموزش و یادگیری با به کارگیری فضای مجازی و محیط‌های الکترونیکی در حال تغییر نقش مربیان و مدرسان از تنها منبع دانش به راهنما و تسهیل کننده امر یادگیری هستند. در این صورت معلمان به جای انتقال داده و اطلاعات می‌توانند فراگیران را در مسیر جست‌وجو، انتخاب و حل مسأله و نیز پرورش مهارت‌های اندیشیدن مانند تفکر انتقادی و تفکر خلاق یاری دهند (رستمی نژادوشوکتی ۱۳۹۵). جوادی‌نیا و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی دریافته‌اند که امروزه حتی بچه‌ها هم به نوعی برای تکالیف درسی و برقراری روابط اجتماعی خود به اینترنت وابسته شده‌اند. دانش‌آموزان انتظار دارند که دامنه فرآیند یادگیری خود را در هر لحظه که نیازمند سؤال و برقراری رابطه با معلم باشند، به خارج از محدوده‌های کلاس گسترش دهند. پست الکترونیکی، اتاق‌های گفتگو و نشست‌های اینترنتی باعث گردیده تا ارتباط دانش‌آموزان با معلم و مطالب درسی خود بیشتر گردد. این امر نکته مثبتی برای آینده آموزش و تعلیم محسوب می‌شود و همه اینها مرهون اینترنت، وب و شبکه‌های اجتماعی مجازی است. این روزها با توجه به استقبال گسترده کاربران اینترنتی خصوصاً قشر جوان و نوجوان از شبکه‌های اجتماعی مجازی، بررسی مسائل مربوط به این شبکه‌ها جهت اتخاذ تصمیمات صحیح و برنامه‌ریزی دقیق توسط مسئولان فرهنگی و اجتماعی و نیز والدین، ضروری است.

انگیزه سرگرمی زیرمضمون دیگری است که در این تحقیق بدست آمد. نتایج این مطالعه نشان داد که دانش‌آموزان یکی از عوامل ترغیب کننده برای استفاده از اینترنت را جنبه سرگرمی و مشغولیت، آن بیان کردند. همچنین از شبکه‌های اجتماعی برای گذراندن اوقات در

احساسی حمایت اجتماعی با فعالیت‌های فراغتی مردم محور نظیر گفت و گوی رو در رو با خانواده و والدین، مشارکت در فعالیت‌های مذهبی و اجتماعی رابطه دارد. ممتاز و وری لینگ (۲۰۱۵) در تحقیقی دریافته‌اند که استفاده از رسانه‌های اجتماعی ارتباط طبیعی با یادگیری خودتنظیمی دارد. نتایج نشان داد که معلمان رسانه‌های اجتماعی را برای اشتراک اطلاعات با دانش‌آموزان هم در کلاس درس و هم خارج از کلاس درس استفاده می‌کنند.

یکی دیگر از زیر مضمون‌های بدست آمده از این پژوهش انگیزه کسب اطلاعات بود. انگیزه کسب اطلاعات چرخش سریع اطلاعات در شبکه‌های مجازی به کاربران امکان می‌دهد که تجربه‌ها، دانسته‌ها، دانش و فرضیه‌های مختلفی را از موضوعات گوناگون به دست آورند. دانش‌آموزان بیان کردند که بدست آمدن اطلاعات مورد نیاز در اشکال مختلف، رسیدن به اطلاعات درسی و علمی به روز کردن و بالا بردن اطلاعات در زمینه‌های مختلف درسی، علمی، و تکنولوژیکی از جمله اهداف آنها در استفاده از فضای مجازی بوده است. از جمله دلایل دیگر استفاده از شبکه‌های اجتماعی دسترسی به اطلاعات درسی و غیردرسی مختلف و اخبار مدرسه که برای آنها جذابیت دارد، می‌باشد. قابلیت اطلاع‌رسانی و کارکرد خبری فضای مجازی و همچنین انتشار بدون سانسور اخبار از دیگر دلایل استفاده از فضای مجازی توسط دانش‌آموزان بود. دانش‌آموزان توانسته بودند با استفاده از این شبکه‌ها با اطلاعات مربوط به کشور و شهر خود بیشتر آشنا شوند. در پژوهشی دیگر نشان داده شد که یک ویژگی قابل توجه شبکه‌های اجتماعی آن است که حاوی منابع نامحدودی از اطلاعات است. از مزایای این ویژگی فراهم آوردن دسترسی سریع و آسان اطلاعات مورد نیاز برای کاربران است. (محبی و همکاران ۱۳۹۶). پژوهشگران در مطالعه‌ای دیگر به این نتیجه رسیدند که کاربران به دلایل مختلفی از اینترنت استفاده می‌کنند و یکی از کاربردهای مهم اینترنت، بخش‌های آموزشی آن

دانش آموزی، از جمله میزان مطالعه و عملکرد تحصیلی آن‌ها، تأثیر مستقیم داشته است. استفاده از این شبکه‌ها سبب ایجاد سرگرمی برای دانش آموزان می‌شود که به همان میزان با کاهش زمان مطالعه دانش آموزان، سبب اختلال در روند تحصیل آن‌ها می‌گردد (امامی ریزی ۱۳۹۵). هو و جی (۲۰۰۱) تأثیر اینترنت را در زمینه اجتماعی از سه بعد کارکرد خانواده، فعالیت‌های اوقات فراغت، آزادی‌های مدنی و پنهان کاری مورد بررسی قرار داده‌اند. در مورد کارکرد خانواده، فعالیت با اعضای خانواده است که بین استفاده کنندگان و عدم استفاده کنندگان تفاوت معنی داری به وجود می‌آورد. در مورد اوقات فراغت سه متغیر از پنج متغیر که مربوط به روزنامه خواندن، گوش دادن به رادیو و تماشای تلویزیون، ارتباط با دوستان، در بین استفاده کنندگان و کسانی که از اینترنت استفاده نمی‌کنند تفاوت معنی داری وجود دارد، تأثیر بر آزادی‌های مدنی مربوط به خشونت و محتوای وقیح و به دست آوردن نوع دوستان است، که در بین استفاده کنندگان و عدم استفاده کنندگان تفاوت معنی داری وجود دارد. از یافته‌های این تحقیق می‌توان نتیجه گرفت که شبکه‌های اجتماعی می‌توانند ابزار مناسبی برای ایجاد سرگرمی و پر کردن اوقات فراغت دانش آموزان باشند. نتایج حاصل از این تحقیق می‌تواند به برنامه ریزان کشور کمک کند تا پس از شناسایی منافع و مضرات استفاده از اینترنت و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و شناخت چالش‌های پیش روی دانش آموزان در استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین مبتنی بر اینترنت، برنامه ریزی دقیق و اصولی به منظور استفاده دانش آموزان از فناوری‌های نوین داشته باشند و به آنها کمک کند تا با کمک فناوری‌های جدید و بهره‌گیری از آنها کیفیت آموزشی خود را ارتقا دهند.

References

Abedi, H. (2009). *Rahbord Periodical*(54), pp. 207-24. [In Persian].

زمان بیکاری استفاده می‌کردند. دانش آموزان از این شبکه‌ها به منظور به اشتراک گذاشتن فیلم و موزیک و کلیپ استفاده می‌کردند. وقتی دانش آموزان در گروه‌های مختلف عضو هستند بیشتر سرگرم می‌شوند آنها معمولاً در چند گروه عضو بودند. سعی در یاد دادن به دیگران، یاد گرفتن از دیگران، طرح مسائل درسی، باعث سرگرم شدن آنها می‌شود و مطالب جدیدی نیز می‌آموزند. دانش آموزان با استفاده از شبکه‌های اجتماعی تجربه جدیدی را آموخته بودند که در این دنیای مجازی همه چیز وجود دارد. و این دنیا از اطلاعات سرگرم کننده سرشار است. دانش آموزان وقتی از شبکه‌های اجتماعی آنلاین استفاده می‌کردند برای سرگرم شدن نیاز نداشتند که از منزل خارج شوند. و در منزل می‌توانستند وسیله سرگرمی خود را فراهم کنند. در تحقیقی سلیمانی (۱۳۹۴) دریافت که استفاده از اینترنت تنها محدود به آموزش و یادگیری نیست، زیرا اگرچه به دلیل قابلیت‌های زیاد، اینترنت به عنوان یک ابزار ایده‌آل آموزشی شناخته شده است، اما گروهی از دانش آموزان به جای انجام فعالیت خلاقانه، اغلب در سایت‌های نامربوط، اتاق‌های گپ، سرویس‌های دوستی اینترنتی، بازی‌های آنلاین، عکس‌ها و فیلم‌ها و ... به گشت و گذار می‌پردازند. در مطالعه دیگری سعدی پور (۱۳۹۳) به این نتیجه رسید که: وجود هزاران بخش مختلف از قبیل بازی و سرگرمی، تبلیغات، برنامه‌های اقتصادی و سیاسی، گفتگوهای اینترنتی و دوست‌یابی و ... این محیط مجازی را به اندازه‌ای پیچیده ساخته که در بررسی هر جنبه‌ای از این فن‌آوری بویژه جنبه‌های آموزشی لازم است به ابعاد دیگر و اثرات آن نیز پرداخته شود. واضح است که تأثیر اینترنت صرفاً بر جنبه آموزشی و تحصیلی دانش آموزان نیست و جنبه‌های دیگری از زندگی فرد نیز از این قضیه متأثر می‌شود. یکی از این جوانب ایجاد سرگرمی برای دانش آموزان است. در پژوهشی دیگر محقق دریافت که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی جز جدایی‌ناپذیری از زندگی بسیاری از دانش آموزان شده است و بر روی کلیه جوانب زندگی

- and Learning*. Tehran: Allameh University. [In Persian].
- Khodaverdi, H. (2010). Methodology of Quality Research. *Anthropology*(13), 427-46. [In Persian].
- The Result of Counting The Prosperity of Households and the Use of IT Technology*(2014). Statistics Center of Iran. Tehran: Statistics Center of Iran. [In Persian].
- Malmir, M., Zare, M., Feizabadi, N., & Sarikhani, R. (2015). The Impact of Virtual Social Networks on Educational Progress and Learning English Language Among Nurse Students. *Iranian Journal of Teaching in Medicinal Sciences*, 265-272. [In Persian].
- Manteghi, M. (2012). An Inquiry into Evolution of Usage of Cell Phones Among Elementary Students. *IT in Educational Sciences*, 16(1), pp. 41-55. [In Persian].
- Mohebbi, S., Kalantari, A., & Heidarkhani, H. (2016). Considering the Relation Between Using Global Mass Media and Having Social Security in Kermanshah. *Developing Cultural Social Reserach Magazine* , 2(1), pp. 25-42. [In Persian].
- Mohseni, M., Doran, B., & Sohrabi, M. (2008). Considering the Impact of Using Internet on Social Seclusion of Internet Users. *Iran Sociology Magazine*, 4(7), 72-95. [In Persian].
- Naieri, H. (2009). Internet Based Social Networks and Political Participation. *An MA Thesis*. Tehran, Tehran, Iran:
- Adib haj Bagheri, M., Sorouri, P., & Salsali, M. (2014). *Methodology of Quality Research*. Tehran: Bashari.
- Assadpour, M. (2012). Discovering hidden Network of Users of Balatarin Website. *Researching Protecting Securing*, 3(1), pp. 47-66. [In Persian].
- Davoodi, M., & Mahichian, A. (2016). The Impact of Social Networks and Virtual Space on Different Aspects of Life and Society: A Review Article. *The 4th International Conference of Science-Based Researches in Computer Engineering and IT*. Tehran: Abrar University. [In Persian].
- Dortaj, F., Rajabian Dehzireh, M., & Assadinezhad, R. (2015). The Relation between the Time Spent on Using Social Networks and the Quality of Learning Experiences Among Students. *Research in Educational Systems*, 10(33), 212-29. [In Persian].
- Emami Rizi, K. (2015). The Influence of Virtual Social Networks on Educational Progress of University Students. *Educational Policies in Medicinal Sciences*, 9(3), 206-13. [In Persian].
- Javadinia et al. (2012). The impact of Addiction to Social Networks on Educational Progress of Students at Medicinal Sciences University of Birjand. *Iranian Educational Magazinein Medicinal Sciences*, 8(598), 606-12. [In Persian].
- Karami, A., & Almasi, H. (2014). Considering Viber and Whatsapp Application in Higher Education. *National Conference about Virtual-Based Social Networks for Education*

- Educational Laxity Loneliness, and Mental Health of *Senior High School Students in Qom. An MA Thesis*. Tehran, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Tehran, Iran: Allameh Taba Tabaei University. [In Persian].
- Baran, S. J., & Davis, D. K. (2011). *Mass communication theory: Foundations, ferment and, future*. Belmont Pub.
- Graneheim, U.H & B. Lundman, "Qualitative Content Analysis in Nursing Research" , *Nusre Education Today*. Vol 24, 2004, p. 105-112. [In Persian].
- Leung, L. (2004). *net-generation attributes and seductive properties of the internet as predictors of online activities and internet*.
- Lim, Jieun, Richardson, Jennifer C. (۲۰۱۶). Exploring the effects of students' social networking experience on social presence and perceptions of using SNSs for educational purposes, *The Internet and Higher Education*, Volume ۲۹, Pages ۳۱-۳۹.
- Lincoln, Y. & Guba, E., *Naturalistic Inquiry*, Beverly, *Beverly Hills*, CA: Sage, 1985.
- MacKinnon, R. (2012). *Consent of the networked: The worldwide struggle for Internet freedom*. New York: Basic Books.
- Matzat and E. M. Vrieling. (۲۰۱۵). *Self-regulated learning and social media – a 'natural alliance'? Evidence on students' self-regulation of learning, social media use and student-teacher relationship*, *Eindhoven University of Technology / Open University*, The Netherlands version ۱۳-۰۴.
- Univeristy of Tehran, *Faculty of Law and Political Sciences*. [In Persian].
- Najla, H. (2005). *Principles and Methods of Quality Research*. Tehran: *Islamic Azad University Branch of Science and Research*. [In Persian].
- Parviz, K., & Sharifi, M. (2010). The Relation Between Cognitive and Metacognitive Policies and the Success of City and Country Students at High school. *Educational Policies*, 4(1), pp. 1-6. [In Persian].
- Rostaminezhad, M., & Shokatirad, A. (2015). The Prediction of Membership of Social ?Networks and the learning Performance of *Students based on Parenting Styles and Adaptation*. *Apllied Psychology*, 10(2), pp. 193-208. [In Persian].
- Saadi Pour, E. (2013). *Research Methodology in Psychology and Educational Sciences* (Vol. 1). Tehran: Doran. [In Persian].
- Seif Allah, F., & Falahati Shahab Al dini, R. (2014). An Inquiry into Effective Social Factors in Virtual Social Networks: A Case-Study on *Junior High School Female Students in Babul*. 1(1), 1-22. [In Persian].
- Shah Ahmad Ghasemi, Z., & Dehghani, M. (2014). *Considering The Role of Virtual Social Networks in Learning Processes of University Students*. *Tehran: Allameh taba Tabei University*. [In Persian].
- Soleimani, M. (2014). *Considering the Relation between Using Virtual Social Networks via Cell Phone and*

- Willis, J. W. (2007), *Foundations of Qualitative Research*, London, Sage.
- Wimmer, R. D., & Dominick, J. R. (2011). *Mass media research: An introduction. Belmont, Calif: Wadsworth Pub.*
- Zhu, J. J. H., & He, Z. (2001). Diffusion, use and impact of the internet in Hong Kong: A chain process model. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 7(2).
- Nezu, A. M., Nezu, C. M., & Zurilla, T. J. (2013). *Problem-solving therapy: A treatment manual*. New York: Springer Publishing Co.
- Patton M. Q.(۲۰۰۱), *Qualitative Research and Evaluation Methods (2nd ed.) Newbury park, CA: Sage,1990.*
- Seale, C. (1999), *The Quality of Qualitative Research*, London, Sage.
- Seligman, M. (2007). *The optimistic child: A proven program to Safeguard children against Depression and Build lifelong resilience*. New York: Houghton Mifflin.

مجله‌ی توسعه‌ی آموزش جندی‌شاپور
فصلنامه‌ی مرکز مطالعات و توسعه‌ی آموزش علوم پزشکی
سال یازدهم، ویژه‌نامه ۹۹

بررسی جذابیت های عضویت در شبکه های اجتماعی آنلاین برای دانش آموزان

ایرج صادقی نسب: دانشجوی دکترا، گروه علوم ارتباطات و دانش شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

نجلاحریری*: عضو هیات علمی، گروه علوم ارتباطات و دانش شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

منیر نوبهار: عضو هیات علمی، گروه داخلی-جراحی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی، سمنان، ایران.

فهیمه باب الحوائجی: عضو هیات علمی، گروه علوم ارتباطات و دانش شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده: هدف از این تحقیق بررسی جذابیت های عضویت در شبکه های اجتماعی آنلاین برای دانش آموزان بوده است. این پژوهش با رویکرد کیفی و روش پدیدار شناسی در سال ۱۳۹۷ در شهرستان اهواز انجام شد. نمونه گیری هدفمند و داده ها با استفاده از مصاحبه های عمیق و نیمه ساختار یافته با ۱۲ نفر از دانش آموزان و ۳ نفر از دبیران که عضو فعال حداقل یکی از شبکه های اجتماعی مجازی بوده اند، جمع آوری شد. و با روش هفت مرحله ای کلایزی تجزیه و تحلیل شدند. از تجزیه و تحلیل داده ها، مضمون اصلی جذابیت های استفاده از فضای مجازی با سه زیر مضمون "انگیزه تعامل و ارتباط"، "انگیزه کسب اطلاعات" و "انگیزه سرگرمی" استخراج شد. نتایج این پژوهش جذابیت های مختلف شبکه های مجازی را برای دانش آموزان مشخص کرد. و نشان داد که دانش آموزان برای تعامل و ارتباطات، کسب اطلاعات و سرگرمی به استفاده از این شبکه ها روی می آورند. نتایج این پژوهش میتواند به برنامه ریزان کشور کمک کند تا با شناسایی جذابیت های این شبکه ها و تلاش در جهت تسهیل استفاده درست از آنها برای دانش آموزان، زمینه های لازم به منظور افزایش آشنایی دانش آموزان از این شبکه ها فراهم آورند.

واژگان کلیدی: دانش آموزان، جذابیت های استفاده از فضای مجازی، شبکه های اجتماعی مجازی، پدیدارشناسی.

***نویسنده‌ی مسؤؤل:** عضو هیات علمی، گروه علوم ارتباطات و دانش شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: nadjarhariri@gmail.com